

Sanan Moradi, Piotr L. Wilczyński

Przegląd wewnętrznych i regionalnych wyzwań stojących przed integralnością Libanu

Historia i Polityka nr 8 (15), 62-75

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przegląd wewnętrznych i regionalnych wyzwań stojących przed integralnością Libanu

Wprowadzenie

Przeważająca część ludzkiej historii została uformowana na obszarze szerokiego łuku biegnącego od Eufratu i północnych krańców Pustyni Syryjskiej, poprzez wschodnie wybrzeże Morza Śródziemnego aż do doliny Nilu. Na terenie tego tzw. Żyznego Półksiężycy wylewy rzek i zimowe deszcze nawilżały urodzajne gleby, pozwalające na intensywne rolnictwo utrzymujące ludzkie osiedla. Środkowa część tego obszaru ograniczona jest od zachodu wybrzeżem Morza Śródziemnego, a Pustynią Syryjską od wschodu. Nazwano ją *Shargh-e tale'* — współcześnie obejmuje ona tereny Libanu, Izraela oraz zachodnią część Syrii i Jordanii¹. Kraje te posiadają szereg podobieństw, ale również ich terytoria są wewnętrznie urozmaicone, a Liban jest tym państwem, w którym ta różnorodność występuje w największym stopniu. W przeciwieństwie do innych krajów omawianego obszaru, Liban nie jest nowym tworem, poprzedzał go bowiem stary region historyczny posiadający szeroką autonomię.

Rada Ligi Narodów zadecydowała w maju 1920 roku o podziale Syrii na dwa regiony pod francuskim mandatem, składające się odpowiednio na Liban i Syrię². Jednym z pierwszych działań francuskich na tym terenie było po-

¹ Mansfield P., *A history of the Middle East, Scientific and cultural publications*, Teheran 1992, s. 3.

² Ibidem, s. 311.

większenie Libanu kosztem Syrii. Poprzez przyłączenie przylegających ziem do głównej części Libanu — głównie terenów górskich i ziem je otaczających — Francuzi utworzyli Wielki Liban w tym regionie, co dla jego chrześcijańskich i nie-sunnickich muzułmańskich mieszkańców stało się przyczyną kultywowania społecznej, intelektualnej i — w pewnym sensie — politycznej niezależności wewnątrz sunnickiego świata arabskiego na długi czas.

Mimo że poprzez wzrost arabskiego nacjonalizmu rola chrześcijan znacząco zmalała, Liban pełnił niezwykle rolę bardzo długo. Był on jedynym ośrodkiem kulturowego i religijnego pluralizmu, a także gospodarczej i politycznej wolności w świecie arabskim. Podczas gdy Libańscy Maronici uznawali Francuzów jako swoich tradycyjnych protektorów, Syria stała się centrum arabskiego nacjonalizmu. Gdy 31 sierpnia 1920 roku ustanowiono Wielki Liban, składający się z dawniej autonomicznego Libanu, przyłączonych rejonów górskich, a także doliny Bika na wschodzie, przybrzeżnych miast dystryktu Tripolisu na północy oraz Sour i Sydonu na południu, ludność Wielkiego Libanu cechowała niewielka przewaga chrześcijan, która była jednak zagrożona wskutek coraz wyższej emigracji i wysokiego przyrostu naturalnego wśród muzułmanów³.

W istocie celem, dla którego Francuzi utworzyli Wielki Liban, oddzielając go od Syrii, było utworzenie państwa, w którym chrześcijanie posiadali większość⁴. W każdym razie 23 lata później — 22 listopada 1943 roku — Liban uzyskał niepodległość⁵, a obecnie, populacja tego państwa wynosi 4,7 mln, zaś jego powierzchnia to 10 452 km²⁶.

Dziedzictwo francuskiego kolonializmu rozszerzającego Liban, tworzącego Wielki Liban i oddzielającego go od Syrii, było zawsze najważniejszą przyczyną walk i konfliktów w tym kraju po 1943 roku. Z powodu bardzo kruchych relacji między religijnymi i wyznaniowymi ugrupowaniami, problem ten był wzmacniany przez wydarzenia regionalne takie jak założenie Izraela i jego bezpośrednie ingerencje w wewnętrzne sprawy Libanu, trwałe zagrożenie ze strony Syrii czy też przyływ palestyńskich uciekinierów oraz zachodnie wsparcie dla Izraela, a wschodnie dla Syrii podczas Zimnej Wojny. Można więc powiedzieć, że Liban przeciwstawia się lokalnym i regionalnym tendencjom i polityce. Niektórzy uważają, że to ostatnie zdanie najbardziej precyzyjnie i najkrócej wyjaśnia przyczynę kryzysu libańskiego. Dodatkowo,

³ Ibidem, s. 212.

⁴ D. Mirheydar, *Podstawy geografii politycznej* (w jęz. perskim), Teheran 2001, s. 41.

⁵ H. Alizadeh, *Political culture of Lebanon*, Teheran 1989, s. 11.

⁶ www.gazetteer.com [odczyt z dn. 12.09.2012]

istniejące zawłości polityczne przedłużają rozważania na temat powyższego problemu. W taki sposób bowiem krańcowo zróżnicowana wielość podmiotów w libańskich stosunkach politycznych, jaka zrodziła się ze wspólnych relacji pomiędzy lokalnymi plemionami, partiami i ugrupowaniami, milicją oraz regionalnymi czynnikami zewnętrznymi — Izraelem, Syrią, Palestyńczykami, a także międzynarodowymi siłami politycznymi, komplikuje złożoność analizowanego zagadnienia, jakim jest sytuacja geopolityczna Libanu⁷. Wiadomo natomiast, że współczesna geopolityka kładzie nacisk na ewolucję świata politycznego jako jednorodnego systemu na różnych poziomach: lokalnym, regionalnym i międzynarodowym⁸. Nieprzerwana walka z Izraelem, obecność palestyńskich uchodźców i organizacji partyzanckich, ingerencje syryjskie w tym kraju skutecznie pogłębiały omawianą sytuację Libanu⁹.

Jednakże abstrahując od jakichkolwiek lokalnych, regionalnych czy międzynarodowych przemian wpływających na Liban, wszystkie libańskie polityczne grupy i działacze będą dążyli do zachowania jedności swojego kraju. Jak wspomniano, kryzys libański i wyzwania stojące przed integralnością tego kraju są powiązane na trzech stopniach — lokalnym, regionalnym i międzynarodowym. W niniejszym artykule omówiono jedynie stopień lokalny i regionalny. Stosownie do następstwa pewnych zdarzeń i powagi każdego z wyzwań, starano się przedstawić perspektywę na przyszłość. Zgodnie z tym należy zadać następujące pytania: Które z lokalnych i regionalnych czynników są najważniejszymi wyzwaniami dla libańskiej integralności? Czy Liban uchroni swą polityczną niezależność w przyszłości?

Nierówności społeczno-gospodarcze

Chociaż sfery społeczna i gospodarcza rozważane są osobno, to ich wzajemne oddziaływania są istotne, gdyż podział władzy jest oparty na strukturze religijno-etnicznej. Dotyczy to także podziału majątkowego. Konkretnie społeczności mogą zarabiać tyle, na ile pozwala im na to zasięg ich władzy. Zbieżność zróżnicowania położenia geograficznego z różnicami społeczno-ekonomicznymi stanowi klasyczną w geopolityce problematykę, której zrozumienie pozwala skutecznie interpretować stosunki libańskie. Społeczność szyicka jest

⁷ I. Rabinovich I., *War for Lebanon*, Tehran 1989, s. 11.

⁸ S. B. Cohen, *Geography and politics in a world divided*, Nowy Jork 1994, s. 17.

⁹ M. Moini Arani, *Struktura społeczna Libanu i jej konsekwencje* (w jęz. perskim), Teheran 1993, s. 182–183.

najbiedniejsza. Zamieszkuje ona południową część Libanu, która jest zarazem najmniej rozwinięta, a wskutek wojny domowej wszczętej zarówno między muzułmanami i chrześcijanami, jak i biednymi a bogatymi, różnice te się pogłębiły¹⁰.

Z powodu kontroli przepływu dóbr przez wybrane jednostki terytorialne, rządzący grupami etnicznymi bądź poszczególnymi sektami religijnymi, mają wpływ na polepszenie lub pogorszenie warunków gospodarczych w Libanie, co jednak nie oznacza dobrobytu wszystkich mieszkańców tego kraju.

Dysproporcje w podziale bogactw Libanu i dostępu do źródeł dochodów, zarówno z surowców naturalnych, jak i szlaków komunikacyjnych czy punktów wymiany handlowej, stanowią jedną z głównych przyczyn napięć wewnątrz społeczeństwa Libanu. Warto zauważyć, że zróżnicowanie geograficzne odzwierciedlone jest przede wszystkim w rozmieszczeniu żyznych dolin poświęconych uprawom, w tym zintensyfikowanemu eksportowemu rolnictwu towarowemu, którego wyniki przekładają się na dochody państwa i mieszkańców. Głównymi towarami eksportowymi są bowiem warzywa, owoce, głównie cytrusowe, oraz oliwki. Istnieją zatem obszary w kraju, zdecydowanie bogatsze, czyli głównie doliny nadrzeczne, oraz tereny ubogie, pustynne, półpustynne bądź górskie, na których ewentualnie możliwa jest ekstensywna działalność hodowlano-pasterska. Stąd rozmieszczenie grup etnicznych i religijnych wpływa na ich bogactwo i dobrobyt, a utrwalenie ich geograficznego zasięgu powoduje również pogłębianie dysproporcji gospodarczych między nimi. Poza działalnością rolniczą, ważnym elementem, mającym bardziej historyczne znaczenie, jest wycinka lasów cedrowych w górach. Niegdyś stanowiła ona najbardziej istotny czynnik w budżecie tego kraju. Jednak intensywny wyrąb lasu spowodował, że wiele wzgórz i stoków górskich poddało się erozji i obecnie niegdyś bogate obszary są teraz jednymi z najuboższych regionów. Oprócz tego warto zaznaczyć, że w Libanie dość dobrze funkcjonował przemysł. Był on jednak skupiony głównie w miastach portowych, takich jak Trypolis, czy stolica kraju — Bejrut. Obecnie miasta te zamieszkiwane są przez mozaikę etniczno-religijną odzwierciedlającą skład i strukturę mieszkańców całego kraju. Tak jak w każdym mieście stołecznym lub głównym, dochody są dużo większe niż na prowincji, a możliwości awansu społecznego ograniczane są głównie przez opisane wcześniej podziały.

¹⁰ A. Drysdale, G. H. Blake, *Middle East and North Africa, a political geography*, Teheran 1991, s. 268.

Podział religijno-wyznaniowy

Z religijnego punktu widzenia, Liban jest najbardziej zróżnicowanym państwem w regionie. Spośród siedemnastu znanych i sklasyfikowanych odłamów religijnych Libanu, 11 jest chrześcijańskich, a pięć muzułmańskich (Szyici, Sunnici, Druzowie, Izmaelici i Alawici). Z powodu dalszych podziałów wśród chrześcijańskich i muzułmańskich grup, żadna nie może uzyskać większości¹¹. Ten problem był przyczyną niezliczonych rozłamów, odstępstw od wiary, schizm i sporów w libańskiej historii. Brakowało tam zawsze solidnego przywództwa, które zjednoczyłoby skłóconą społeczność złożoną z różnych grup. Mimo dość dużej jednorodności etnicznej (arabskiej), w historii ukształtowała ona ostre podziały i różnorodność wyznaniową. To historia właśnie, jakże bogata i znana już od czasów starożytnych, przez rozwijające się tam dawne imperia Hetytów, Babilończyków, Egipcjan, Asyryjczyków, Persów, Greków, Rzymian i innych starożytnych najeźdźców, poprzez rodzime mocarstwo morskie jakim była Fenicja, a później chrystianizacja już w pierwszych wiekach naszej ery, islamizacja i arabizacja w epoce wczesnego średniowiecza, wojny krzyżowe, najazdy Turków, ekspansję Ormian, wpływy handlowe Greków bizantyjskich, Genui i Wenecji czy innych krajów śródziemnomorskich, aneksję mameluką, a następnie ottomańską, aż po czasy współczesne, jest kluczem do wyjaśnienia tak bogatej różnorodności religijnej. Wpływa ona na wszystkie aspekty politycznej rzeczywistości Libanu i kilkakrotnie nawet zagrażała jego suwerennej egzystencji. Problem ten funkcjonuje niezależnie, znacząco oddziałując na inne czynniki, na przykład geograficzny podział władzy między grupami i stosunkami między nimi.

Rozproszenie i geograficzne umiejscowienie grup religijnych i etnicznych

Stolica jest zamieszkała przez różne grupy, z pewnego powodu odseparowane tak, że muzułmanie koncentrują się głównie w zachodniej, a chrześcijanie we wschodniej części Bejrutu. Większość Maronitów zamieszkuje zaś teren Górnego Libanu i Góry Szuf, Sunnici zamieszkują przybrzeżne równiny,

¹¹ Ibidem, s. 265.

zaś Szyici południowy Liban, dolinę Bika i, od późnych lat 60. XX wieku peryferyjne slumsy Bejrutu¹². W istocie, podziały wyznaniowe i geograficzne powiązane są relacją przyczynowo-skutkową — jedno bowiem doprowadziło do drugiego i *vice versa*. Geograficzne rozproszenie grup religijnych sprzyjało powiększeniu się różnic między owymi grupami i potęgowało wzajemne stereotypy, zapobiegając jedności narodowej.

Powinno się także brać pod uwagę relację rozproszenia geograficznego poszczególnych grup wyznaniowych i roli jaką odgrywa centralny rząd. Od zawsze przyjmował on nie-interwencyjną metodę, oferując jedynie niewielką pomoc i porady dla różnych grup, co dotąd polegało na otrzymywaniu pomocy edukacyjnej, opiece społecznej, ewentualnie ochronę militarną. System oświaty w kraju nie jest zrównoważony. Pozwala on grupie religijnej rozpatrywać wewnętrznie osobiste kwestie takie jak małżeństwo, rozwód, spadek we własnych sądach, co bardzo sprzyja pogłębianiu społecznych i kulturowych sporów¹³, ponieważ społeczeństwo zaczyna tworzyć się także w oparciu o usługi edukacyjne i socjalne. Rząd Libanu mógł przyjąć o wiele bardziej aktywną rolę w tej sprawie, poprzez zaoferowanie opieki społecznej w miejscach wspólnych dla wszystkich grup religijnych i rozwijając zintegrowany system administracyjny.

Liczba ludności i podział władzy

Demokracja Libanu opiera się na podziałach religijnych w kraju i liczbie wyznawców każdej z grup. Stosownie do tego układu, ważne pozycje polityczne i miejsca w parlamencie są podzielone wedle liczby ludności przynależnych do poszczególnych wyznań. Patrzenie na przynależność wyznaniową jest rzeczywistością Libanu i sercem jego systemu politycznego. Idea ta ma wspierać przyjazne stosunki i sprawiedliwość. Znaczenie wyznania jest widoczne także w prawie wyborczym, które określa proporcje między miejscami w parlamencie i populacją poszczególnych grup religijnych. Zostało ono ratyfikowane w 1945 roku, a oparte zostało na spisie ludności z 1932 roku. I tak odpowiednio Maronici otrzymali 30,5% miejsc w parlamencie, sunnici — 20,5%, szyici — 18,5%, prawosławni — 10,5%, katolicy i Druzowie — 6,5%, Ormianie — 5% i inne mniejszości religijne jak Żydzi, a także inni

¹² Ibidem, s. 267.

¹³ Ibidem.

chrześcijanie — 2%¹⁴. Ponadto w celu stworzenia politycznej harmonii między poszczególnymi wyznaniem i odnalezienia spójnej drogi do społecznej symbiozy, przyjęto w 1943 jako dodatek do konstytucji Narodowy Pakt, tworzący skomplikowany system podziału władzy. Wszystkie stanowiska urzędowe (w tym rząd, parlament i prace w urzędach państwowych) zostały oddane różnym grupom stosownie do stałego podziału. Prezydentura została oddana na zawsze w ręce Maronitów, stanowisko premiera przekazano sunnitom, zaś przewodniczącego parlamentu — szyitom. Spoglądając na bezpośrednią zależność politycznej władzy od liczby populacji, spis ludności w Libanie staje się bardzo delikatną kwestią. Oficjalny spis przeprowadzony w 1932 roku przyznaje większość (51%) chrześcijanom, choć wydaje się, że sytuacja jest inna, nie tylko wskutek tego, że mniej muzułmanów emigrowało za granicę, ale też ze względu na niższy wskaźnik urodzin u chrześcijan. I choć zdaje się, że to muzułmanie mają większość obecnie¹⁵, to ze względu na to, że równowaga religijna dotyka delikatnej kwestii politycznej, narodowy spis ludności nie został przeprowadzony od 1932 roku, to jest ani razu od założenia współczesnego państwa libańskiego. W rezultacie, brak jest dokładnych danych dotyczących liczby członków najważniejszych grup religijnych kraju¹⁶.

Wzajemne powiązania grup religijnych i społeczności

Jak wspomniano główną podstawą władzy w libańskim społeczeństwie jest wyznanie religijne, a korzeni tego stanu należy szukać w tym, że w 1920 roku Francja utworzyła Wielki Liban nie tylko z regionu Gór Amel, głównie chrześcijańskiego, ale także z przybrzeżnych miast — Trypolisu, Bejrutu, Sydonu, czy Sour — oraz południowego Libanu i doliny Bika. Nowe granice objęły także wielu sunnitów i szyitów, tworząc sytuację w której zmiana liczby ludności stała się główną przyczyną walk ze względu na to, że liczba muzułmanów stopniowo przerastała liczbę chrześcijan. Problem ten zmusił muzułmanów i chrześcijan do opierania się na ich religijno-wyznaniowych podstawach w celu uzyskiwania władzy, która odpowiednio byłaby bardziej proporcjonalna do prawdziwej liczby ludności, a z drugiej broniłaby daw-

¹⁴ H. Alizadeh, op. cit., s. 24.

¹⁵ M. Moini Arani, op. cit, s. 104–105.

¹⁶ US Department of State, *Report on International Religious Freedom*, 2001, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2001/5615.htm> [odczyt z dn. 12.09.2012 r.]

nych podziałów podkreślanych przez stare statystyki. Problem ten prowadzi do sekciarstwa, które w istocie jest układem opartym na działaniu jednostki jako przede wszystkim członka grupy wyznaniowej. Grupa ta reprezentuje jednostkę politycznie i obok innych sekt zawiera pewną formę rządu, czy nawet politycznego reżimu¹⁷. Różne społeczności Libanu, oparte na sekciarstwie, mają bardzo zawile i różne wzajemne stosunki — od przyjacielskich działań i zgody, po krwawe wojny domowe. Można wymienić kilka przyczyn wojny domowej 1958 roku w Libanie, lecz niewątpliwie była to walka pomiędzy chrześcijanami i muzułmanami o określenie kształtu libańskiego rządu. W każdym razie to ona była głównym motywem¹⁸. Również wojny z lat 1957–1975 były rezultatem sekciarstwa. Można powiedzieć, że wojny domowe w Libanie zagroziły politycznej egzystencji i jedności narodowej kraju.

Chociaż system wyborczy Libanu został przede wszystkim ustanowiony dla utworzenia zgody i symbiozy między różnymi grupami, to sam w sobie skutecznie stworzył i pogłębił podział kraju. Bezpośrednim skutkiem wypełniania proporcjonalnego systemu wyborczego jest ochrona i wzmacnianie się zjawiska sekciarstwa. Taki typ systemu utrudnia rozwój nowoczesnych partii opartych na ideologii. Zamiast postępowych partii mamy do czynienia z uzależnieniem ich od jednostek, ze względu na ograniczoną wyznaniową podstawę potrzebną konstytucyjnie do pełnienia władzy¹⁹. Przykładowo postępową socjalistyczną partia prowadzona przez Kamalą, a następnie Jumblatta, mimo że uznaje socjalizm i walkę za wszystkich Libańczyków, to jest bardziej znana jako reprezentacja społeczności Druzów. Inne partie również są w podobnej sytuacji. Z braku jakiegokolwiek narodowej partii i zintegrowanego systemu, kraj zawsze łatwo dochodził do politycznego kryzysu, a nawet załamania się państwa. Lecz to co uczyniło te odśrodkowe siły bezskutecznymi była świadomość społeczeństwa libańskiego.

Wyzwania regionalne

Problem integralności Libanu i jego wojen domowych nie jest jedynie rezultatem niespójności struktury wewnętrznej libańskiego społeczeństwa, lecz także zagranicznych interwencji, korzystających z niestabilności politycznej

¹⁷ H. Alizadeh, op. cit., s. 203.

¹⁸ I. Rabinovich, op. cit., s. 31.

¹⁹ M. Moini Arani, op. cit., s. 177.

— od Izraela po kraje arabskie²⁰, a ze względu na obecność licznej mniejszości szyickiej, nawet Iranu²¹. W Libanie istnieje swoisty przepływ z wewnątrz kraju poza jego granice i stosownie do niego różne społeczności odwołują się do zagranicznych mocodawców, prosząc o polityczne i kulturowe wsparcie²². Taka właśnie sytuacja w regionie zgodnie z tym co dzieje się w samym Libanie powoduje, że lokalne potęgi czynią ten kraj polem walki. Zaliczają się do nich Izrael, Syria, oraz społeczność uchodźców palestyńskich²³. Zasadniczo interwencje Izraela w Libanie mogą być interpretowane jako rozdrobnione części taktyki dążącej do długofalowej strategii „Wielkiego Izraela”. Izrael przeprowadzał bardzo wiele militarnych i politycznych interwencji w historii dwustronnych stosunków z Libanem. Niektórzy z izraelskich wysokich urzędników (jak Ben-Gurion) zgłaszali roszczenia o ziemię od Nilu do Eufratu²⁴, co wprost zagrażało kilku krajom arabskim, w tym Libanowi. W istocie, brak zgodności między „Ziemią Obiecaną” i obecną wielkością Izraela ożywia aneksjonizm w polityce tego państwa²⁵. Gdy w 1948 roku powstał Izrael, część południowego Libanu była przez niego okupowana²⁶. Podczas tej operacji około 25 tysięcy hektarów było zajęte przez Izrael²⁷. Po rozejmie w 1949 roku naruszanie przestrzeni powietrznej i ingerencje w wewnętrzną politykę Libanu stały się codziennością, tak bardzo, że nawet szerokie i długotrwałe operacje i naloty bombowe nie były niczym dziwnym. Od izraelskiej interwencji w 1949 roku Liban doświadcza zagrożenia całkowitego zniszczenia. Wojska izraelskie okupowały część tego kraju, najeżdżały na konkretne cele, czy też ingerowały w sprawy wewnętrzne Libanu, ilekroć tylko postanowiły władze tego państwa, co świadczy o wyjątkowej słabości kraju, a także potędze państwa żydowskiego²⁸. W latach 1954–1955 przywódcy Izraela, tacy jak Ben-Gurion i Moshe-Dayan, wierzyli, że można wykorzystać separa-

²⁰ Ibidem, s. 214.

²¹ M. Lipa, *Czynnik irański w konflikcie bliskowschodnim*, Studia Bliskowschodnie 2010, 1 (4), s. 59-64.

²² M. Moini Arani, op. cit., s. 212.

²³ J. Winidowa, *Uwagi na temat migracji międzypaństwowych w wybranych krajach Azji, Afryka, Azja, Ameryka Łacińska* 2004, nr 81, s. 31-40.

²⁴ M. T. Sajjadi, *Przygoda i ciągłość syjonizmu* (w jęz. perskim), Teheran 2006, s. 67.

²⁵ L. Fawcett, *International relations of the Middle East*, Oksford 2009, s. 279.

²⁶ A. A. Alikhani, *Konflikt libański - Izrael i przewidywania na przyszłość — studium regionalne* (w jęz. perskim), *The Center for Scientific Researches and Middle Eastern Strategic Studies*, Teheran 1999, s. 2.

²⁷ Youth World Democratic Federation., *War and peace in Lebanon*, Teheran 1980, s. 18.

²⁸ A. A. Alikhani, op. cit., s. 27.

tystyczne tendencje Maronitów dla własnych celów w Libanie²⁹. Ogółem od 1973 do 1978 roku miało miejsce 1548 operacji Izraela w południowym Libanie. W rezultacie 158 osób zginęło, zaś 221 zostało rannych — wedle izraelskich szacunków³⁰. Dodatkowo, obecność palestyńskiego rządu cieni w Libanie była zawsze pretekstem dla ingerencji Izraela³¹. W marcu 1978 roku Izrael zorganizował pierwszą rozległą inwazję na południowy Liban w celu zniszczenia baz palestyńskiej partyzantki. Palestyńczycy uciekli na północ, lecz to przebywający tam Libańczycy odnieśli największe straty i zniszczenia³². Zamach palestyńskich sił na ambasadora izraelskiego w Londynie stał się kolejnym pretekstem i już następnego dnia — 6 czerwca 1982 roku — Izrael rozpoczął kolejny rozległy atak, nie zatrzymując się w okolicach rzeki Litani (ok. 32 km od granicy), lecz prowadząc go aż do Bejrutu, oblegając to miasto przez dwa miesiące. Tym razem rannych i ofiar śmiertelnych były tysiące, a dziesiątki tysięcy pozostało bez dachu nad głową³³. Celem inwazji było zlikwidowanie Organizacji Wyzwolenia Palestyny i utworzenie strefy bezpieczeństwa w południowym Libanie, a także utworzenie potężnego rządu Maronitów, pokojowo nastawionego do Izraela. Podczas najazdu nie tylko Palestyńczycy byli zmuszeni do opuszczenia Bejrutu i południowego Libanu, lecz także ich libańscy sprzymierzeńcy byli rozbrojeni³⁴. Generalnie podczas tej wojny, do 23 września 1982 roku, Izrael osiągnął trzy główne cele w Libanie:

1. siły palestyńskiego ruchu oporu opuściły Liban i rozproszyły się w wielu krajach arabskich;
2. silny cios w syryjski polityczny prestiż i regionalne przodownictwo dzięki poważnym zwycięstwom nad syryjską armią i odepchnięciem jej na wschód w stronę doliny Bika;
3. wybór Bashira Jamaila — przywódcy libańskich wojsk — na prezydenta Libanu (od 23 września 1982 roku)³⁵.

Inwazja izraelska oczywiście nie tylko nie rozwiązała żadnego problemu libańskiego, ale dodała do nich nowe. Niespodziewanie aż do 1983 roku 16 zagranicznych armii, w tym najemniczych i 60 tysięcy żołnierzy okupowa-

²⁹ I. Rabinovich, op. cit., s. 117.

³⁰ H. Alizadeh, op. cit., s. 53.

³¹ P. Mansfield, op. cit., s. 355.

³² Ibidem, s. 357.

³³ Ibidem, s. 358.

³⁴ A. Drysdale, G. H. Blake, op. cit., s. 274.

³⁵ H. Alizadeh, op. cit., s. 256.

ło 80 procent terytorium Libanu³⁶. Świadczy to o tym, jakże problematyczna jest niepodległość tego kraju.

Pod koniec 1984 roku wraz z rozszerzaniem się oporu i wzmocnieniem opozycji szyitów, zwiększyły się wątpliwości Izraela w możliwość kontroli szyickiego terytorium przez chrześcijańskie oddziały. Dlatego też Izrael podjął wiele starań, aby przekonać szyitów z południowego Libanu do współpracy, ostatecznie jednak uniemożliwiając im jakkolwiek postęp polityczny, co doprowadziło do serii poważnych aktów przemocy³⁷. Tradycyjna słabość libańskiego rządu centralnego i brak szerokiej władzy i wpływu na to, co dzieje się w różnych częściach kraju, szczególnie na południu, pozwoliły na infiltrację i rozwój OWP w regionie rozciągającym się od Bejrutu aż po południową granicę, co daje po dzień dzisiejszy Izraelowi doskonały pretekst do interwencji. Problem ten zaognił się jednak wskutek wzrostu szyickiego oporu oraz pojawienia się Hezbollahu pod koniec XX wieku.

Patrząc na mapę Libanu, wyraźnie widać, że kraj ten posiada najdłuższą granicę z Syrią — od północy i wschodu. Z militarnego punktu widzenia, sytuacja ta pozwoliła Syrii wielokrotnie interweniować w wewnętrzne sprawy swego małego sąsiada. Jednakże głównym elementem syryjskich ingerencji była kwestia tzw. „Wielkiej Syrii”. Zgodnie z tym, Liban zasadniczo był niesłusznie odseparowaną syryjską prowincją. Syria dążyła do aneksji Libanu, jednak geopolityczna sytuacja, czyli silna opozycja libańskich chrześcijan, francuska i europejska wrażliwość i izraelski przeciwnik, nigdy nie pozwoliły zrealizować takich zamiarów. Zazwyczaj Syria starała się utrzymać obecny porządek i zapobiec pogorszeniu sytuacji, bądź na przykład rozpadowi Libanu, co byłoby korzystne dla izraelskiego politycznego adwersarza. Stosownie do tego, najważniejszym zamiarem Syrii w odniesieniu do Libanu — podczas wojny domowej w 1975 roku — było uniknięcie aneksji Libanu, do którego dążył Izrael. W istocie, jakkolwiek zmiana w polityczno-geograficznej sytuacji Libanu, prowadząca do jego upadku uniemożliwi powrót tych terytoriów do „Wielkiej Syrii”. Odesłanie 30 tysięcy żołnierzy do Libanu w 1976 roku miało na celu, po pierwsze: powstrzymanie lewicowych palestyńskich muzułmanów od zwycięstwa, które dałoby Izraelowi pretekst do wszczęcia wojny, na którą Syria nie była gotowa; po drugie: rzuć na kolana chrześcijańskiej prawicy³⁸. Dodatkowo, biorąc pod uwagę obecność izraelskich służb wywiadowczych w Libanie, aby pozbyć się różnych niebezpiecznych

³⁶ A. Drysdale, G. H. Blake, op. cit., s. 274.

³⁷ I. Rabinovich, op. cit., s. 224–225.

³⁸ A. Drysdale, G. H. Blake, op. cit., s. 271.

działaczy, wspierając zarazem równowagę libańskich frakcji, Syria powzięła w tym celu rozmaite środki terroru. Można wspomnieć poniższe przypadki. W marcu 1977 roku Kamal Dżumbalatt, lider Druzów, został zamordowany w zamachu, który niewątpliwie został przygotowany przez wywiad syryjski³⁹. 14 września 1982 roku Bashir Jamail został zamordowany przed wejściem do pałacu prezydenckiego, najprawdopodobniej przez sprawców z Syrii. Ostatnim, a zarazem najbardziej kontrowersyjnym było zabójstwo Rafika Haririego, o które również podejrzewa się Syrię.

Należy także odnieść się do militarnej obecności Syrii w Libanie. Były to głównie tereny zdominowane przez Sunnitów, tj. północno-wschodni Liban i dolina Bika w trwającej od 1976 do 1982 roku okupacji⁴⁰. Chociaż wojska syryjskie opuściły Liban w 2005 roku, kończąc 29-letni okres swojej obecności, to państwo to ciągle ma spore wpływy w Libanie.

Trzecim istotnym czynnikiem zewnętrznym stanowiącym wyzwanie dla integralności państwa libańskiego jest Organizacja Wyzwolenia Palestyny. Bezpośredni wpływ OWP na wewnętrzne sprawy Libanu sięga 1970 roku, kiedy to OWP skłócona z Jordanią przybyła do Libanu⁴¹. Sytuacja wewnętrzna w tym kraju, wojna domowa i słabość rządu, pozwoliły OWP na utworzenie swoistego państwa w państwie⁴². Chociaż większość Libańczyków, szczególnie muzułmanów, miała pozytywny stosunek do wojowników palestyńskich, to libańscy chrześcijanie byli nastawieni wrogo i przywódcy Maronitów dążyli do odesłania ich do Palestyny, lub gdziekolwiek indziej poza granice państwa⁴³.

Podczas wojny domowej w 1975 roku, mimo chęci pozostania w stanie neutralności, Palestyńczycy stanęli po stronie lewicujących muzułmanów przeciwko chrześcijańskiej prawicy. W tej sytuacji kwestia obrony islamu i arabskości była ściśle związana z obecnością partyzantki palestyńskiej przy południowej granicy, a obrona chrześcijaństwa i suwerenności państwa zaowocowała deportacją bojówek⁴⁴. Obecność Palestyńczyków w Libanie miała w pewnym momencie tak duże wpływy, że oddziaływała na rząd i politykę tego kraju. Odtąd obopólne związki Libanu i Palestyny uformowały jedną

³⁹ P. Mansfield, op. cit., s. 358.

⁴⁰ I. Rabinovich, op. cit., s. 207.

⁴¹ M. Lipa, *Geneza, uwarunkowania i skutki palestyńskiej migracji do Libanu po 1970 roku* [w:] *Mniejszości narodowe i etniczne*, red.: W. Bernacki, Kraków 2008, s. 137–156.

⁴² B. Lewis, *Two thousand years of the Middle East history: from the advent of Jesus to today*, Teheran 2002, s. 374.

⁴³ P. Mansfield P., op. cit., s. 351.

⁴⁴ H. Alizadeh, op. cit., s. 26.

z najważniejszych przyczyn zmian, tworząc najbardziej skomplikowany problem w Libanie⁴⁵. Podczas wojny domowej w 1975 roku, OWP odseparowała obozy uchodźców i części południowego Libanu od reszty terytorium kraju. Pod koniec dekady organizacja ta posiadała jedyną realną władzę w tym regionie, od zachodniego Bejrutu po rzekę Litani⁴⁶. Dla OWP istotną kwestią była obecność zarówno na północy, jak i południu Libanu. Rozmieścili swe oddziały od Bejrutu po północną granicę Izraela, aby z jednej strony wpływać na politykę rządu libańskiego, z drugiej zaś dla walki zbrojnej z Izraelem⁴⁷. W zasadzie więc, nie da się zrozumieć stosunków panujących w Libanie bez szerszego tła: walki izraelsko-arabskiej. Jeśli istnieje choć jedna rzecz, co do której panuje zgoda wśród wszystkich Libańczyków, bez względu na religijną przynależność — to jest nią poniższe zdanie: „należy znaleźć rozwiązanie palestyńskiej bezpaństwowości, ale nie kosztem Libanu”⁴⁸.

Wnioski

Jak wspomniano, badając historię polityczną Libanu, należy wyjaśnić że religijno-wyznaniowe podziały istniały od początku uformowania Wielkiego Libanu. W najlepszym razie istniały one biernie, jako potencjalne zagrożenia, w najgorszym zaś były przyczyną krwawych wojen. Owe podziały stały się najważniejszym czynnikiem wpływającym na wszystkie aspekty życia politycznego w Libanie, od konstytucji, poprzez wybory i narodowy układ dzielący władzę, aż po system podziału rządu. I chociaż sami Libańczycy w toku historii dążyli do negocjacji i budowy demokracji, to rzadko mieli szansę zrealizowania tychże dążeń wskutek zagranicznych interwencji.

Sąsiednie państwa — Izrael i Syria — wielokrotnie ingerowały w sprawy wewnętrzne kraju, zaś obecność Palestyńczyków jeszcze bardziej komplikowała sytuację. Syria najczęściej dążyła do zachowania istniejącej sytuacji, a wręcz do zapobiegnięcia rozpadowi Libanu poprzez użycie sił wywiadowczych i militarnych. Jednakże sam Izrael nie dążył jedynie do realizacji krótkofalowych celów czy uzasadnionych żądań, lecz — jak przyznali wysocy przedstawiciele tego państwa — w istocie robi on wszystko, aby grożąc totalnymi atakami, doprowadzić do zmiany rządów Libanu. Patrząc szerzej, inter-

⁴⁵ I. Rabinovich, op. cit., s. 9–10.

⁴⁶ Ibidem, s. 114.

⁴⁷ Ibidem, s. 115.

⁴⁸ A. Drysdale, G. H. Blake, op. cit., s. 276.

wencje w Libanie mają doprowadzić do realizacji polityki „Wielkiego Izraela” z jednej strony, ochronę perspektywy utworzenia „Wielkiej Syrii” z drugiej, bądź teatru działań Palestyńczyków na rzecz odzyskania przez nich państwowości z trzeciej strony. Z tej perspektywy, ingerencje i wstępne kroki do urzeczywistnienia idei Izraela od Nilu po Eufrat, bądź aneksji syryjskiej, bezpośrednio zagrażają rządowi, suwerenności i integralności terytorialnej Libanu.

Jak wspomniano jednak, pomimo wewnętrznych i zewnętrznych wyzwań stojących przed integralnością Libanu, kluczową kwestią jest opór jaki ten kraj i jego ludzie stawiają, aby zachować niezależność i suwerenność. Oczywiście oprócz tego, sprzyjającym czynnikiem jest także równowaga sił między Izraelem a państwami arabskimi, a także istotna rola globalnych organizacji międzynarodowych jak ONZ.

Po przeanalizowaniu głównego problemu badawczego, wydaje się, że religijno-sekciarskie podziały i interwencje izraelskie są najważniejszymi wyzwaniami stojącymi przed libańską integralnością. ♦

Facing the integrity of Lebanon – review of internal and regional challenges

Amongst the states were formed after the collapse of Ottoman Empire, Lebanon was a totally different case. This region and its Christian and non-Sunni Muslim residents, was shelter for social, intellectual and even somewhat political independence inside the Ottoman Empire for a long time.

After the country's independence, this demographic mixture with a slight Maronite Christian prominence has always been cause for rivalry, struggle, unrest and even civil war. This situation has even been intensified by regional and international agent's interventions. In fact, Lebanon is a contrasting scene of local, regional and international policies and tendencies.

According to this, religious-sectarian schism in domestic aspect and Israel's interventions in regional aspect are the most important challenges ahead for Lebanon's integrity. In this paper, by using librarian method and analyzing available sources and studying the sequence of events, we have tried to consider this and ultimately, Lebanon's future endurance as an independent political existence.

By considering the political history of Lebanon, it seems that religious-sectarian schism and Israel's interventions are the most important challenges ahead for this country's integrity. However Lebanon will maintain its political independence in the future.

